

Firdovsi Əli oğlu ƏLİYEV

Bakı Avrasiya Universiteti, Regionşünaslıq və İqtisadiyyat fakültəsinin magistrantı

E-mail: Firdovsieliyev697@gmail.com

ORCID ID: 0009-0005-1916-3058

TURİZM XİDMƏTLƏRİNİN İQTİSADI TƏSİRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNDƏ INPUT–OUTPUT ANALİZİNİN ROLU

Xülasə

Bu məqalədə turizm xidmətlərinin iqtisadi təsirinin qiymətləndirilməsində input–output (giriş–çıxış) analizinin metodoloji əhəmiyyəti araşdırılır. Vassili Leontyev tərəfindən işlənib hazırlanan bu analitik çərçivə sektorlararası qarşılıqlı asılılıqları müəyyənləşdirməklə turizm xərclərinin birbaşa, dolay və induksiya edilmiş iqtisadi effektlərini kəmiyyətcə qiymətləndirməyə imkan verir. Məqalədə Leontief modelinin nəzəri əsasları, turizm sektorunun input–output analizinə inteqrasiya mexanizmləri, metodun alternativ yanaşmalarla müqayisəli üstünlükləri və məhdudiyyətləri, habelə seçilmiş ölkələr üzrə empirik tədqiqatların nəticələri sisteməti şəkildə nəzərdən keçirilir. Nəticə olaraq, input–output analizinin turizm iqtisadiyyatının hərtərəfli qiymətləndirilməsi üçün ən əhatəli metodoloji alət olduğu, lakin tətbiqi zamanı müəyyən fərziyyə məhdudiyyətlərinin nəzərə alınmasının vacibliyi vurğulanır.

Açar sözlər: turizm iqtisadiyyatı, Leontief modeli, iqtisadi multiplikator, sektorlararası əlaqələr, turizmin iqtisadi təsiri.

UOT: 379.85.

JEL: L83, C67

DOI: <https://doi.org/10.54414/OCEM7783>

Giriş

Hər hansı bir sektorun məhsullarına tələbat artdıqda, sektor əlavə məhsul istehsal etmək üçün digər sektorlardan daha çox məhsul almalıdır. Bu alışlar əlavə məhsulu stimullaşdıracaq ki, bu da öz növbəsində əlavə alış-veriş tələb edəcək və s. Beləliklə, məhsul, gəlir, məşğulluqdan istifadə edərək iqtisadiyyat boyunca bu birbaşa və dolay təsirləri izləyə bilirik [2]. Bu baxımdan, sektorların iqtisadi artıma təsirləri araşdırıla bilər. Turizm sektoru bir çox inkişaf etməkdə olan ölkələr tərəfindən iqtisadi artımın təkanı kimi qəbul edilir. Turizm tələbatını ödəmək üçün mal və xidmətlər təqdim etmək kimi artan biznes, istənilən iqtisadiyyatda turizmin artan rolunu tanımaq üçün aydın bir səbəb təqdim edir. Azərbaycanda turizm sektoru, xüsusən də son on ildə iqtisadiyyatın sütun sektoruna çevrilib. Turizmin iqtisadi təsiri onun istehsal artımına, istehsal amillərindən istifadəyə və ölkənin ödəniş balansına təsirini təhlil etməklə araşdırıla bilər.

Turist xərclərinin birbaşa, dolay və induksiya təsirini qiymətləndirmək üçün turizmin iqtisadiyyata ümumi təsirini araşdırmaq üçün əsas vasitə hesab edilə bilən vurma analizi aparmaq lazımdır. Və giriş–çıxış vurmaları qiymətləndirmək üçün turizmin ümumi təsirini əks etdirən uyğun texnikadır [5, s.29–34]. Vasili Leontyev tərəfindən icad edilən giriş–çıxış analizi sektorlar arasındakı əlaqələri müəyyən etmək, təyin etmək, ölçmək və qiymətləndirmək, eləcə də iqtisadiyyatdakı sektorların qarşılıqlı asılılıq strukturunu araşdırmaq üçün istifadə edilə bilən faydalı modelləşdirmə texnikası olaraq qalır [4, s.105–125].

Sahənin sələfləri kimi tanınan Hirşman, Rasmussen, Çeneri və Watanebe sektorlar arasındakı əlaqələri araşdırdılar və giriş–çıxış analizini hazırladılar. Giriş–çıxış analizi iqtisadiyyatda istehsal və istehlakın qarşılıqlı asılılığını müəyyən edir. Bu, digər sektorlardan mal və xidmətlər alan və öz növbəsində digər sektorlara satılan mal və xidmətlər istehsal

edən müxtəlif sektorlar arasındakı qarşılıqlı əlaqələri göstərir. Giriş-çıxış cədvəli iqtisadiyyat daxilində bütün iqtisadi fəaliyyətlərin qısa və sistemli şəkildə düzülüşünü təmin etmək üçün hazırlanmışdır. Bu cədvəl, axınların aralıq mal və xidmətləri təmsil etdiyi müəyyən bir il üçün pul baxımından sektorlararası axınları göstərir. Giriş-çıxış təhlili, iqtisadiyyatın bir və ya daha çox sektorundakı dəyişikliklərin ümumi iqtisadiyyata necə təsir edəcəyini qiymətləndirmək üçün xüsusilə uyğundur.

Input-Output analizinin nəzəri əsasları. Giriş-çıxış cədvəli özlüyündə iqtisadi model deyil. Əksinə, iqtisadi sistem daxilindəki subyektlər arasında baş verən mal və xidmətlərin axınları ilə bağlı mümkün qədər əhatəli olmaq üçün nəzərdə tutulmuş analitik təsvirdir. Cədvəldə təqdim olunan iqtisadi sistemin sabit olduğu, ildən-ilə eyni şəkildə özünü təkrarladığı fərziyyəsindən başlayaraq və hər bir sektor tərəfindən istifadə edilən işçi qüvvəsinin sabit olduğunu, müəyyən bir malın istehsalı üçün digər malların lazımı miqdarını müəyyən edən texniki bilik və ya texnologiyanın sabit olduğunu fərz etdikdə, biz bunu Leontief modeli, Parra, F adlandırırıq. Xətti tənlik ümumi giriş və çıxışlar arasındakı tarazlığı təsvir edir [6, s.204–223].

$$\begin{aligned} a_{11}X_1 + a_{12}X_2 + \dots + a_{1n}X_n + Y_1 &= X_1 \\ a_{21}X_1 + a_{22}X_2 + \dots + a_{2n}X_n + Y_2 &= X_2 \\ a_{n1}X_1 + a_{n2}X_2 + \dots + a_{nn}X_n + Y_n &= X_n \end{aligned} \quad (1)$$

Bu modelin əsas fərziyyəsi, girişlərin məhsula nisbətən sabit nisbətlərdə istifadə edilməsi və istehsal amillərinin qiymətlərindəki dəyişikliklərin girişlərin texniki əmsallarına təsir etməməsidir. Giriş matrisi əmsallarının hesablanması riyazi olaraq aşağıdakı kimi ifadə olunur:

$$\alpha_{ij} = \frac{\chi_{ij}}{\chi_j} \quad (2)$$

Burada,

a_{ij} = korrelyasiya əmsalları (əlaqə əmsalları);

x_{ij} = “i” sahəsinin məhsulunun “j” sahəsində istifadə olunan hissəsi;

x_j = “j” sahəsinin ümumi istehsal həcmidir.

Əmsalların hesablanmasının digər üsulu 2-ci tənliyin matris çevrilməsi vasitəsilə ifadə olunur:

$$AX + Y = X \quad (3)$$

A matrisi input–output əmsalları matrisi adlanır, X vektoru istehsal (buraxılış) vektoru, Y vektoru isə son tələb vektorudur.

$$\begin{aligned} X - AX &= Y \\ (I - A)X &= Y \\ X &= (I - A)^{-1}Y \end{aligned}$$

(4)

Burada I vahid (identik) matrisdir, $(I - A)^{-1}$ isə tərs matrisdir.

$$(I - A)^{-1} = \begin{bmatrix} 1 - a_{11} & -a_{12} \\ a_{21} & 1 - a_{22} \end{bmatrix} \quad (5)$$

Input–output modelləri girişlərin (resursların) strukturuna əsaslanır və bu struktur A matrisi və onun tərs matrisi $(I - A)^{-1}$ ilə ifadə olunur. Bu matrislər input–output modellərinin qurulduğu əsas bazanı təşkil edir. Input–output modelləri iki əsas matrisə A matrisi və onun tərs matrisi $(I - A)^{-1}$ əsaslanır; bu matrislər sahələrarası əlaqələri və son tələbdə baş verən dəyişikliklərin istehsala təsirini göstərir. Leontief-in tələb yönümlü modellərindən əlavə, input–output modellərinin başqa bir qrupu da mövcuddur ki, bu da istehsal əmsallarına əsaslanır və 1958-ci ildə Ghosh tərəfindən işlənib hazırlanmışdır.

Leontief modeli input–output cədvəlinin (IOT) analitik təsviridir. Bu cədvələ simmetrik input–output cədvəli, daxili aralıq istehlak matrisi (r), son tələb matrisi və ilkin (əsas) resurslar matrisi daxildir. Aralıq istehlak matrisi müxtəlif istehsal sahələri arasında mübadilə (ticarət) əlaqələrini hesablayır, son tələb matrisi isə istehsal olunan mal və xidmətlərin son istifadəçilər üçün nəzərdə tutulan hissəsini göstərir. İlkin resurslar matrisi isə müəssisə və dövlət qurumlarının istehsal amillərindən istifadə üçün etdiyi ödənişləri (məsələn, əmək haqqı və mənfəət) əks etdirir. İlkin resurslar matrisi hər bir sahənin əlavə dəyərini göstərir ki, bu da ümumi aralıq istehlakın istehsal dəyərindən çıxılması ilə əldə olunur. Aralıq istehlak matrisinin hər bir elementi $(x_{i,j})$, i sahəsinin məhsullarının j sahəsi tərəfindən istifadə olunmasını göstərir.

Əgər bu istehlak input–output cədvəlinin əhatə etdiyi ərazidə yerləşən rezident müəssisələr tərəfindən həyata keçirilsə, bu “r” ilə, qeyri-rezidentlərdən idxal olunursa “m” ilə göstərilir. Hər bir sahənin istehsal həcmi (X_j) sütun üzrə bütün elementlərin cəmi kimi müəyyən edilir və buna rezidentlərin aralıq istehlakı, idxal və əlavə dəyər (V) daxildir. Sətirlər isə daxili istehsalın (X_j) və idxalın (M_j) istiqamətlərini yəni aralıq tələbi (digər sahələrin alışları) və son tələbi göstərir.

Input–output modelinin əsas məqsədi iqtisadi strukturun dəyişməz qaldığı fərziyyəsi altında son tələbdə baş verən dəyişiklikləri ödəmək üçün hər bir sahədə istehsal səviyyəsini müəyyən etməkdir. Sahələrarası əlaqələrin təhlili mühüm makroiqtisadi analiz istiqamətidir və iqtisadiyyatda mal və xidmət istehsal edən hər bir sektorun rolunu göstərir. Bu analiz makroiqtisadi modelləşdirmənin əsas üsullarından biri hesab olunur.

Turizm xidmətlərinin I-O analizinə inteqrasiyası. Beynəlxalq və daxili turizm həm məşğulluq imkanlarının, gəlirin, dövlət gəlirlərinin və xarici valyutanın mühüm generatorlarıdır. Daxili turizm yalnız istehlakı xarici səyahətlərə alternativ olduqda ödəniş balansına dolayı təsir göstərə bilər. Lakin, daxili turizm, xüsusən də sənayeləşmiş ölkələrdə, gəlir və məşğulluq səviyyələrini baxımından regional balanssızlıqların qarşısını almaq üçün bir vasitə kimi qəbul edilə bilər. Turizmin iqtisadi təsiri mürəkkəbdir, çünki o, vahid ümumi qəbul edilmiş sənaye sektoru çərçivəsində baş vermir. Turizmin təsirini öyrənmək üçün istifadə edilə bilən müxtəlif metodlar mövcuddur və metodologiyanın son seçimi, böyük ölçüdə, tədqiqatın əsas məqsədi, tədqiqat üçün mövcud olan resurslar, tədqiqatçılara tətbiq olunan vaxt məhdudiyyəti və sözügedən iqtisadiyyatın strukturu ilə müəyyən ediləcəkdir. Başlanğıcda, sadə, lakin kobud bir yanaşma, turizm fəaliyyəti ilə bağlı mövcud məlumatları, məsələn, turizm gəlirləri (idxal məzmunu çıxılmaqla), “ön cəbhə” turizm sektorlarında (otellər, restoranlar və s.) məşğulluq və bu müəssisələrin əmək haqqı, maaşları və mənfəətini - ümumi milli məhsul, milli məşğulluq və s. kimi əsas iqtisadi göstəricilərlə müqayisə etməkdir. Lakin, belə bir yanaşma, ən yaxşı halda, turizmin təsirinin

yalnız qismən bir hissəsini verəcək və hətta siyasətçiləri səhv nəticələrə gətirib çıxaracaq məlumat verə bilər.

İkincisi, tədqiqatçılar xərc-fayda təhlili kimi bir texnikadan istifadə edərək daha mürəkkəb bir yanaşma tətbiq edə bilərlər. Lakin, bu texnika yanaşmasında qisməndir və modelin qurulması prosesində bir sıra açıq və gizli fərziyyələr irəli sürülməlidir.

Bu, tədqiqatçıların turizmin təsirinin genişliyi və bütövlükdə iqtisadiyyatın fəaliyyəti barədə fikirləri qədər yaxşı olacaq bir təhlilə gətirib çıxarır. Üçüncüsü, ad hoc vurma modellərinin qurulması xərc-fayda təhlilində mövcud olan bəzi subyektivliyi aradan qaldırır, lakin model qurucusu təhlil üçün uyğun hesab edilən əməliyyatları seçdikcə subyektivlik elementini saxlayır [3]. Nəhayət, giriş-çıxış təhlili texnikasından turizmin iqtisadi təsirini müəyyən etmək üçün istifadə etmək olar. Giriş-çıxış təhlili texnikasının yuxarıda göstərilən alternativ metodologiyalarla müqayisədə bir sıra üstünlükləri var.

Birincisi, bu, ümumi tarazlıq yanaşmasıdır və buna görə də siyasətçilərə iqtisadiyyatın hərtərəfli mənzərəsini təqdim edir. İkincisi, diqqəti iqtisadiyyatda mövcud olan sektorlararası qarşılıqlı asılılıqlara yönəldir. Üçüncüsü, giriş-çıxış strukturunun çevikliyi tədqiqatçıya əlindəki məqsədə uyğun bir model qurmağa imkan verir. Yəni, model fərziyyələrinin texniki məhdudiyyətləri daxilində tədqiqatçı lazım olan yerlərdə ətraflı qura və lazım olmayan yerlərdə detalları batıra bilər. Məsələn, turizmin öyrənilməsi üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən sektorlar siyasətçilərə siyasət və hadisələrin nəticələrini ətraflı şəkildə nəzərdən keçirməyə imkan vermək üçün yüksək dərəcədə parçalana bilər, qalan sektorlar isə modelin ölçüsünü idarəolunan və lazımsız məlumatları minimum səviyyədə saxlayacaq şəkildə birləşdirilə bilər. Turizmin təsirinin əsl mənzərəsi yalnız bu məqsəd üçün xüsusi olaraq qurulmuş bir modeldən istifadə etməklə əldə edilə bilər. Dördüncüsü, giriş-çıxış təhlilinin təbiəti texnikanı “siyasət baxımından neytral” edir [3]. Hər bir sektora vahid şəkildə yanaşılır və çərçivə mərhələsində rast gəlinən yeganə dəyər mühakimələri aqreqasiya spesifikasiyası ilə bağlıdır. Birləşmiş Millətlər Təşkilatı “Bütün Sənaye

Fəaliyyətlərinin Beynəlxalq Standart Təsnifatı”nda geniş çeşidləmə kateqoriyalarını təklif etməklə aqreqasiya prosesində iştirak edən subyektivlik elementini azaltmağa çalışmışdır. Beşincisi, giriş-çixış təhlili tədqiqatçıya turizmin təsirini üç səviyyədə - birbaşa, dolaylı və induksiya olunmuş təsirlərdə öyrənməyə imkan verir. Nəhayət, giriş-çixış modellərinin qurulması ilə əlaqəli faydalı bir bonus, ümumilikdə iqtisadiyyat və xüsusilə milli hesablar üçün mövcud olan məlumatların səviyyəsinin və keyfiyyətinin yaxşılaşmasında tapılır.

Input–output analizi bəzi çatışmazlıqlardan da kənar deyil. Bu analiz həm vaxt, həm də maliyyə və insan resursları baxımından nisbətən bahalı bir üsuldur. Mövcud ikincil məlumatların əksəriyyəti bu analiz metodu üçün uyğun deyil, çünki onlar input–output modellərində tələb olunan detallıq səviyyəsində nadir hallarda dəqiq olur və əksər hallarda sahələrarası tranzaksiya (mübadilə) məlumatları ümumiyyətlə mövcud olmur. Bu isə o deməkdir ki, məlumatların böyük hissəsi sorğular vasitəsilə toplanmalıdır.

Bundan əlavə, məlumatlar toplandıqdan və input–output tranzaksiya cədvəlinə daxil edildikdən sonra, müxtəlif sənaye sahələrinin istehsal prosesləri və ev təsərrüfatı sektorunun istehlak funksiyası ilə bağlı bir sıra məhdudlaşdırıcı fərziyyələr qəbul edilməlidir. İlk baxışda bu fərziyyələr həddindən artıq məhdudlaşdırıcı görünə bilər, lakin praktikada bu fərziyyələrin tətbiqi əksər hallarda yumşaldıla bilər və nəticələrdə ciddi təhriflərə səbəb olmur. Bu fərziyyələr və onların məhdudlaşdırıcılığını azaltma yolları bu məqalənin növbəti hissələrində müzakirə olunur.

Empirik tədqiqatların nəticələri. IO analizinin turizm sektoruna tətbiqinə dair ən geniş empirik baza inkişaf etmiş ölkələrdə formalaşmışdır. İspaniya üzrə Polo and Valle (1996) tərəfindən aparılan tədqiqat çixış multiplikatorunun 1,56-dan 2,14-ə qədər dəyişdiyini ortaya qoymuşdur. Bu o deməkdir ki, turizm sektoruna hər 1 avro gəldikdə iqtisadiyyatda cəmi 1,56–2,14 avrolluq əlavə aktivlik yaranır.

Birləşmiş Krallıqda VisitBritain tərəfindən 2019-cu ildə aparılan iqtisadi təsir tədqiqatı isə hər turistin ölkədəki xərclərinin

2,3-lük iqtisadi multiplikator effekti yaratdığını müəyyən etmişdir. Həmçinin turizm sektoru İngiltərədə hər 1 milyon funt xərcdən 8–12 tam iş yeri yaratmağa qadirdir. Karib adası ölkələrindəki tədqiqatlar turizm multiplikatorunun daha aşağı olduğunu göstərdi ortalama 0,9–1,3 arasında. Bunun başlıca səbəbi idxal sızıntılarının yüksəkliyidir: turizm xidmətlərinin əhəmiyyətli hissəsi üçün lazım olan giriş məhsulları xaricdən idxal edilir.

Azərbaycana yaxın coğrafiyadan bir nümunə olaraq Türkiyəyə baxıldıqda, Aktaş və Kabaş tərəfindən aparılan IO analizinin nəticələri turizm sektorunun çixış multiplikatorunun 1,82, gəlir multiplikatorunun isə 0,74 olduğunu müəyyən etmişdir [1, s.102–118]. Bu nəticələr Türkiyənin turizm sektorunun iqtisadiyyatla güclü irəli-geri əlaqəsinin olduğunu, lakin əmək haqqı kanalının hələ tam işləmədiyini göstərdi.

Nəticə

Aparılan araşdırmalar göstərir ki, input–output analizi turizm xidmətlərinin iqtisadi təsirinin qiymətləndirilməsində ən əhatəli metodoloji çərçivəni təqdim edir. Sadə müqayisəli yanaşmalardan, xərc-fayda analizindən və ad hoc vurma modellərindən fərqli olaraq, giriş-çixış texnikası ümumi tarazlıq prinsipinə əsaslanır, sektorlararası qarşılıqlı asılılıqları dəqiq əks etdirir və tədqiqatçıya modelin strukturunu tədqiqatın məqsədinə uyğun çevik şəkildə qurmağa imkan verir. Bunun nəticəsində birbaşa, dolaylı və induksiya edilmiş iqtisadi effektlər eyni vaxtda və ardıcıl şəkildə ölçülə bilər.

Empirik tədqiqatlar, ölkə xüsusiyyətlərindən asılı olaraq, turizm çixış multiplikatorunun 0,90 ilə 2,30 arasında dəyişdiyini göstərir. İdxal sızıntısının az, sahələrarası əlaqələrin isə güclü olduğu iqtisadiyyatlarda multiplikator effekti daha yüksəkdir. Bu nəticə, turizm iqtisadiyyatının effektivliyini artırmaq məqsədilə yerli təchizat zəncirlərinin inkişafına xüsusi diqqət yetirilməsinin zərurliyini açıq şəkildə ortaya qoyur.

Metodun bəzi məhdudiyyətlərinin sabit texniki əmsallar fərziyyəsinin, məlumat toplanmasının mürəkkəbliyinin və resurstutumluğunun mövcudluğuna baxmayaraq, bu

çatışmazlıqlar praktikada əhəmiyyətli təhriflərə səbəb olmur və müasir tətbiqlərdə müəyyən dərəcədə yumşaldıla bilər. Azərbaycan kimi turizm potensialını inkişaf etdirməkdə olan ölkələr üçün isə input–output analizinin tətbiqi xüsusi strateji əhəmiyyət kəsb edir: bu metodologiya həm mövcud turizm xərclərinin sektorlar arasında paylanmasını qiymətləndirməyə, həm də alternativ siyasət ssenariləri üçün etibarlı proqnoz hesablamalar aparmağa imkan verir. Beləliklə, input–output analizi yalnız akademik tədqiqat aləti kimi deyil, həm də turizm siyasətinin formalaşdırılmasında güclü bir qərar-dəstəkləmə mexanizmi kimi mövqeyini möhkəmləndirməkdədir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. Aktaş C., Kabaş T. Tourism sector input-output analysis: Evidence from Turkey. *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 2018;36(2):102–118.
2. Albqami R. Economic impact of tourism sector on Saudi Arabian economy. Intermediate International Input-Output Conference, Belgium, 2004.
3. Archer B.H. Tourism multipliers: The state of the art. *Bangor Occasional Papers in Economics*. Cardiff University of Wales Press, 1977.
4. Leontief W.W. Quantitative input-output relations in the economic system of the United States. *The Review of Economics and Statistics*, 1936;18(3):105–125,.
5. Mazumder M.N.H., Ahmed E.M., Raquib M.A. Estimating total contribution of tourism to Malaysian economy. *International Journal of Business, Management and Social Sciences*, 2011;2(3):29–34.
6. Parra F. An input-output analysis model for the Spanish economy based on working hours. *The Journal of Applied Business and Economics*, 2020;22(11): 204–223.

Firdovsi Ali ALIYEV

Master's student at Baku Eurasia University, Faculty of Regional Studies and Economics

ROLE OF INPUT–OUTPUT ANALYSIS IN EVALUATING THE ECONOMIC IMPACT OF TOURISM SERVICES

Summary

This article examines the methodological importance of input–output analysis in assessing the economic impact of tourism services. This analytical framework, developed by Vasily Leontyev, allows for the quantitative assessment of direct, indirect, and induced economic effects of tourism spending by identifying inter-sectoral interdependencies. The article systematically reviews the theoretical foundations of the Leontief model, the mechanisms for integrating the input–output analysis of the tourism sector, the comparative advantages and limitations of the method with alternative approaches, as well as the results of empirical studies on selected countries. In conclusion, it is emphasized that input–output analysis is the most comprehensive methodological tool for a comprehensive assessment of the tourism economy, but it is important to take into account certain assumptions during its application.

Keywords: tourism economy, Leontief model, economic multiplier, inter-sectoral relationships, economic impact of tourism.

Фирдовси Али АЛИЕВ

Бакинский Евразийский университет, факультет региональных исследований и экономики, магистрант

РОЛЬ АНАЛИЗА «ЗАТРАТЫ-ВЫПУСК» В ОЦЕНКЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ

Резюме

В данной статье рассматривается методологическая значимость анализа «затраты-выпуск» при оценке экономического воздействия туристических услуг. Эта аналитическая модель, разработанная Василием Леонтьевым, позволяет количественно оценить прямые, косвенные и опосредованные экономические эффекты туристических расходов путем выявления межсекторальных взаимозависимостей. В статье систематически рассматриваются теоретические основы модели Леонтьева, механизмы интеграции анализа «затраты-выпуск» туристического сектора, сравнительные преимущества и ограничения метода с альтернативными подходами, а также результаты эмпирических исследований на отдельных странах. В заключение подчеркивается, что анализ «затраты-выпуск» является наиболее полным методологическим инструментом для комплексной оценки туристической экономики, но при его применении важно учитывать определенные допущения.

Ключевые слова: туристическая экономика, модель Леонтьева, экономический мультипликатор, межсекторальные связи, экономическое воздействие туризма.

Daxil olub: 30.03.2026